

"Hoezo, hoe ziet dat er dan uit, denk ik dan?"

Het televisieprogramma NOVA berichtte er in augustus over: het Nederlandse gezin wordt weer vaker uitgebreid met een derde kind. Een sociaal-cultureel fenomeen dat nauwelijks te voorspellen is, zo noemt dr. Leo van Wissen van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI). Wat is de verwachting en met welke marges moet rekening gehouden worden?

LIA DE LANGE*

Hoe ziet de Nederlandse bevolking er uit in 2030?

Een stuk ouder en veel multicultureler. Nederland heeft vergeleken met andere landen laat te maken met veroudering doordat het geboortecijfer in het verleden relatief hoog was en relatief laat omlaag is gegaan. De vergrijzing gaat sluipenderwijs, maar in 2030 zal het straatbeeld ingrijpend veranderd zijn. Het absolute aantal mensen in de actieve leeftijdsgroepen wordt kleiner, hoewel dat enigszins wordt afgezwakt door de migratie die immers vaker jongere mensen betreft.

Valt te verwachten dat de door de media gesignaleerde trend van meer 'grotere' gezinnen zich op grotere schaal voortzet?

Het zou kunnen dat dat gebeurt, ook als reactie op de vergrijzing, maar ik verwacht geen enorme netto effecten: het aantal kinderloze huishoudens neemt namelijk ook toe.

Is het wel mogelijk om op een lange termijn voorspellingen over de bevolking te doen? Bekend is de prognose ten tijde van de Tweede Nota voor de Ruimtelijke Orde-

De vergrijzing van Nederland zal doorzetten. Foto: Fotostudio Dick Vader

ning (twintig miljoen Nederlanders in 2000). Wat heeft men toen fout gedaan?

Demografen zijn gewend om op lange termijn te kijken; sommige processen gaan heel langzaam. Een groot deel van de bevolking van 2030 is er nu al, die wordt alleen ouder. Daarnaast zijn er veel onzekere factoren, zoals de bevolkingsgroei als gevolg van de migratie, om nog maar te zwijgen over de ruimtelijke spreiding van bevolkingsgroepen. Ook het kinderaantal is het gevolg van autonoom culturele trends die niet honderd procent voorspelbaar zijn. Bevolkingsprognoses blijven voor een deel altijd inschattingen. De voorspelling in de Tweede Nota klopte niet vanwege voorspellingen van de vruchtbaarheid. Een geboortecijfer onder het vervangingsniveau van 2,1 kind per huishouden was in die tijd ondenkbaar.

Wat zijn de verwachtingen ten aanzien van de buitenlandse migratie? Is er nu al iets te merken van de open Europese grenzen?

De instrooming zal volgens CBS-prognoses de komende jaren nog flink doorzetten. In de midden migratie-variant wordt uitgegaan van 35.000 immigranten per jaar. Van het openen van de Europese grenzen is nog nauwelijks iets te merken. Het is wél goed zichtbaar dat het openen van de Europese binnengrenzen samen is gegaan met het sluiten van de buitengrenzen, althans volgens de officiële migratiestatistieken. Wat er 'onofficieel' gebeurt is totaal onbekend. Ik verwacht dat in de komende jaren, vooral buiten het officiële circuit om, toch grote groepen deze kant op zullen komen. De term migrant wordt sowieso diffuser

en de Europese binnengrenzen kunnen dan een rol gaan spelen. Zo kan in de grensregio's, met name in Brabant en in de regio Maastricht, het grensoverschrijdende forensisme toenemen. De werkgelegenheid zal daar groeien en de druk op die regio's zal toenemen. Het is mogelijk dat meer mensen er in de toekomst voor zullen kiezen om bijvoorbeeld in België te gaan wonen en in Brabant te werken. Daarnaast is de emigratie grotendeels gekoppeld aan immigratie: na verloop van tijd treedt re-tourmigration op van mensen die hier bewust slechts enkele jaren hebben doorgebracht. Verder neemt het aantal bejaarde allochtonen toe, een deel daarvan zal terug willen naar het land van herkomst.

Zal het toetreden door Oosteuropese landen tot het Europa met open grenzen een nieuwe migratiestroom op gang brengen?

In de praktijk treden landen pas tot de Europese Unie (EU) toe als de economische kloof tussen die landen en de andere EU-landen enigszins gedicht is. Dat heeft gevolgen voor de migratie. De huidige situatie van de Oosteuropese landen is vergelijkbaar met die van Spanje en Portugal in het verleden. In de jaren zestig is vanuit Spanje en Portugal een omvangrijke migratie naar Noord-Europa ontstaan. Bij het toetreden tot de EU was de economische situatie zo verbeterd, dat er geen aanleiding meer was voor een nieuwe migratiegolf. Het toetreden van Spanje tot de EU heeft dan ook geen enkele invloed gehad op de migratie.

Op dit moment is er wel sprake van een zogenaamde transitmigratie vanuit de voormalige Oostblok landen naar Polen. Deze migranten verhuizen naar Polen in de verwachting dat zij zich van daaruit makkelijker in West-Europa kunnen vestigen. Zij zouden ongetwijfeld naar bijvoorbeeld Duitsland verhuizen als Polen tot de EU zou toetreden. Maar door het dichtens van de buitengrenzen is er voorlopig geen migratiegolf vanuit Oost-Europa te verwachten.

Hoe zal de binnenlandse migratie zich ontwikkelen? Is er in de toekomst een explosieve groei van het 'Drenthenieren' te verwachten als gevolg van de groei van groepen die na hun pensionering niet meer aan werkgelegenheidscentra zijn gebonden? En zal er een 'Nederlands Florida' ontstaan?

Er is momenteel sprake van een vrij beperkte migratie naar provincies als Drenthe en Zeeland. De bescheiden omvang van die migratie heeft deels te maken met de sociale netwerken die ouderen in hun directe omgeving hebben. Dat zou in de toekomst, wanneer de ouderen meer mobiel en meer welvarend zijn en een andere leefstijl hebben, kunnen veranderen. De nieuwe ouderen gaan wellicht eerder in Drenthe wonen en bezoeken dan een paar keer per maand de Randstad voor het stedelijk vertier. Dat heeft deels te maken met het zogenaamde uitschuipeffect: de Randstad begint al bij Amersfoort en vanuit Utrecht, Brabant en Gelderland is de stap naar bijvoorbeeld Drenthe

kleiner; je hoeft alleen maar de Veluwe over om buiten de Randstad te wonen. Een uitgesproken 'Nederlands Florida' zal niet ontstaan, al was het maar vanwege het klimaat. Een trek van ouderen elders naar Europa is echter goed mogelijk, zeker met verbeteringen in de infrastructuur: als je in Amsterdam in 2030 op een snelle trein naar Toulouse kunt stappen is de drempel voor migratie kleiner. Dat zal vooral bij de 'jongere ouderen' spelen.

Hoe mobiel is de Nederlandse bevolking, afgezien van de pensioenmigratie?

Ongeveer tien procent van de mensen verhuist per jaar, dat is vergelijkbaar met andere Europese landen, maar lager dan in de Verenigde Staten. Driekwart hiervan verhuist binnen de eigen gemeente. Nederlanders zijn minder mobiel dan wel eens wordt gedacht. Op langere afstanden, bijvoorbeeld vanwege het werk, wordt weinig verhuisd. De arbeidsmobiliteit is relatief laag door de sociale zekerheid en door de omvang van de Randstad: de verschillende werkgelegenheidscentra liggen niet zover van elkaar vandaan. Als je in München woont en een baan krijgt in Keulen, dan moet je wel verhuizen. In andere landen wordt minder zwaar aan afstanden getild, de arbeidsmobiliteit is daardoor groter. In de toekomst zal de ruimtelijke segregatie als gevolg van de economisch gemotiveerde binnenlandse migratie waarschijnlijk toenemen: kansrijken, ook de meer welvarende ouderen, hebben de mogelijkheid om een woonomgeving te kiezen die bij hun leefstijl past en gaan naar kansrijke regio's. Kansarmen blijven eerder achter en komen ook minder makkelijk weg.

Welke demografische ontwikkelingen voorziet u ten aanzien van de al langer in Nederland wonende migranten?

Het geboortecijfer onder migranten is weliswaar nog boven het Nederlandse niveau en zal dat de komende tien à twintig jaar nog blijven, maar gaat wel sterk omlaag. Onder huishoudens met een Surinaamse of Antilliaanse afkomst ligt het al nagenoeg op Nederlands niveau, bij Turkse en Marokkaanse huishoudens daalt het momenteel sterk. Dat komt overeen met de ontwikkeling in de landen van herkomst van de meeste immigranten; ook in Turkije en Marokko neemt het geboortecijfer af. In 2030 zal ook de vergrijzing onder de migranten zichtbaar zijn. Verwacht kan worden dat de migranten dan minder eenzijdig in de grote steden te vinden zijn. Ze assimileren ook op de woningmarkt en dat betekent een suburbanisatie van de in sociaal-economisch opzicht meer geslaagde groepen. Vooral de armere migranten zullen aangewezen blijven op de goedkoopste woonaanbod van de stedelijke woningmarkt.

Welke van de vier ruimtelijke scenario's voor 2030 strookt het beste met de te verwachten ontwikkeling van de bevolking?

De scenario's impliceren bepaalde regionale ontwikkelingen, vestigings- en vertrekstromen:

waar gaan mensen wonen in de toekomst? Het scenario 'Stedenland' strookt niet echt met de huidige woonwensen. Het wonen in grootstedelijke gebieden blijkt alleen bij uitzondering samen te gaan met hoogwaardige woonmilieus. Dat geldt althans voor de grote meerderheid: er zullen veel verschillende leefstijlen zijn en voor een deel van de bevolking zal stedelijk wonen aantrekkelijk zijn, maar zeker niet voor het grootste deel. Leefstijlen worden een steeds belangrijker factor bij het bepalen van de woonplaats. Een groot deel van de mensen woont niet in steden en heeft daar nooit gewoond. Zij zullen eerder de rust en de ruimte zoeken. Die woonwensen stroken meer met het parklandschap, hoewel dat scenario er door zijn versnippering nogal stedelijk uitziet. 'Park' is optimistisch over het gestructureerde verloop van de woningbouw, maar als dat ontspoorde ontstaat paletlandschap. 'Palet' werkt ruimtelijke segregatie in de hand: mensen zullen steeds meer op basis van leefstijl kiezen en dat heeft een suburbanisatie van meer welvarende bevolkingsgroepen, waaronder ouderen, tot gevolg.

Is er volgens u in de scenario's genoeg aandacht voor de ontwikkeling van de bevolking?

De scenario's zijn niet gestructureerd met de dimensie bevolking in het achterhoofd. De scenario's zijn een aardig gedachtenexperiment, maar ik zie er onvoldoende de vergrijzing en de multiculturele samenleving in terug. De verschillen tussen hoge bevolkingsgroei en lage bevolkingsgroei leiden in een periode van dertig jaar tot grote verschillen in bevolkingsomvang, mogelijk van enkele miljoenen mensen. Het gaat hierbij ook om grote verschillen in de verwachte aantallen allochtonen, en daarmee samenhangende sociaal-economische verschillen. Voor het ruimtebeslag is de groei van het aantal huishoudens -plus twee miljoen huishoudens tot 2020 erbij- en de onzekerheid daaromheen nog belangrijker. De bandbreedte in de bevolkingsontwikkeling is zo breed dat je die ook in ruimtelijke scenario's terug zou moeten zien. Ruimtelijke ordenaars hebben altijd fantastische kaartjes voor ogen, maar ik denk dat de overheid wat betreft de bevolkingsontwikkeling voor voldongen feiten zal worden gesteld. In de scenario's wordt voorbij gegaan aan bevolkings- en economische ontwikkelingen. Zo wordt in alle scenario's uitgegaan van economische groei die ook nog eens heel duurzaam en milieuvriendelijk zal zijn. Hoezo, hoe ziet dat er dan uit, denk ik dan? In de scenario's wordt ook geen aandacht besteed aan het hoge aantal hoogbejaarden die er tussen 2030 en 2050 bij zullen komen: de 'jonge ouderen' worden dan hoogbejaard. Dat betekent het een en ander voor de verzorging en de voorzieningen voor die groepen. Dat blijkt nu op het platteland soms al een probleem.

*Redactie AGORA